

STEFANIA PASKO
Instytut Ekonomiki Rolnej
Warszawa

O SPÓŁDZIELCZOŚCI PRODUKCYJNEJ W WĘGIERSKIEJ REPUBLICIE LUDOWEJ

Niniejszy artykuł został opracowany na podstawie materiałów i informacji uzyskanych w Ministerstwie Rolnictwa WRL, wojewódzkich i powiatowych radach narodowych, w 11 spółdzielniach produkcyjnych (z 3 województw) oraz w Węgierskiej Akademii Rolniczej.

W połowie 1953 r. sektor socjalistyczny w węgierskim rolnictwie obejmował już 43,8% gruntów ornych; w tym PGR 15,8%, a spółdzielnie produkcyjne różnych typów 26%. W następnych trzech latach występuje nie tylko zahamowanie ruchu spółdzielczości produkcyjnej, ale także jej ilościowy stopniowy spadek i w końcu 1956 r. spółdzielnie obejmują już tylko 9,3% gruntów ornych. Do końca 1958 r. stan ten prawie utrzymuje się bez zmian i dopiero w następnym roku następuje poważny wzrost: w końcu marca 1960 r. w sektorze socjalistycznym znajduje się już 74,3% ziemi, w tym w spółdzielniach produkcyjnych 58,1%.

* * *

Ogólny obszar gruntów w rolnictwie węgierskim wynosi 16 186 tys. holdów katastralnych, czyli 9 303 tys. ha¹, w tym użytki rolne stanowią 77,2% (łąki i pastwiska 15,4%).

Wieś węgierska była do niedawna mocno rozdrobniona. W końcu 1958 r. (gdy gospodarka zespołowa zreształa jeszcze minimalną część gospodarstw chłopskich) na 1 gospodarstwo indywidualne przypadało przeciętnie 5,2 holda (2,99 ha), a blisko 2/3 gospodarstw posiadało zaledwie obszar do 5 holdów (2,88 ha).

Gospodarstwa posiadające obszar gruntów poniżej 7 holdów (4,03 ha) są w zasadzie traktowane jako małorolne.

Z analizy rozwoju produkcji rolniczej w latach 1931—1960 wynika, że w porównaniu z okresem przedwojennym nastąpiły szczególnie w ostatnich latach poważne zmiany świadczące o intensyfikacji rolnictwa.

¹ 1 hold katastralny = 0,575 ha, a 1 ha = 1,74 hold. kat.

Tabela 1

Struktura obszarowa gospodarstw indywidualnych w grudniu 1958 r.

Grupy obszarowe w ha	Gospodarstwa		Obszar gruntów w % do ogółu
	w tys.	w % do ogółu	
0,14— 0,57	267,7	16,4	2,4
0,57— 2,88	756,2	46,2	26,3
2,88— 5,75	423,9	26,0	37,4
5,75—11,51	172,4	10,6	28,6
11,51—14,39	10,1	0,6	2,7
powyżej 14,39	3,8	0,2	1,6
	1 634,1	100,0	99,0

W produkcji roślinnej uległa zasadniczym zmianom struktura zasiewów: zmniejszył się udział 4 podstawowych zbóż, a wzrósł kukurydzy, przemysłowych i pastewnych i to głównie pastewnych wysokobiałkowych (tabela 2).

Tabela 2

Struktura zasiewów w % gruntów ornych

Wyszczególnienie	1931—1940	1954—1958	1959
Zboża chlebowe ¹⁾	40,0	32,3	27,4
Zboża pastewne ²⁾	12,4	10,9	13,3
Kukurydza na ziarno	20,8	23,4	25,3
Ziemniaki	5,2	4,3	4,3
Rośliny przemysłowe	2,0	5,7	5,5
Rośliny strączkowe na ziarno	0,7	1,1	1,1
Pastewne	14,4	16,1	17,9
Warzywa	1,0	2,1	1,8
Pozostałe ³⁾	3,5	4,1	3,5

¹⁾ pszenica i żyto

²⁾ jęczmień i owies

³⁾ proso, ryż i inne

Aczkolwiek obszar zasiewów 4 podstawowych zbóż spadł z 2907,6 tys. ha uprawianych przeciętnie rocznie w latach 1931—40 do 2159,2 tys. ha w 1959 r. tzn. o 25,7%, to jednakże ich produkcja ogólna, na skutek wzrostu plonów, zmniejszyła się w tym samym czasie tylko o 3,2% (z 3 822 do 3 701 tys. ton).

Jeśli rekompensatą dość znacznego spadku produkcji żyta i owsa (około 30%) jest wzrost produkcji jęczmienia, kukurydzy na ziarno i silos oraz wysokobiałkowych pasz, jak lucerna i koniczyna, to pomimo wzrostu plonów produkcja pszenicy w 1959 r. była jeszcze niższa niż przed wojną, co spowodowało nie tylko zmniejszenie eksportu pszenicy, w porówna-

niu z okresem przedwojennym, ale także konieczność jej, choć stosunkowo niedużego, importu (tab. 3).

Tabela 3

Produkcja niektórych ziemiopłodów w tys. ton

Rodzaj ziemiopłodu	1931—1940	1954—1958	1959
Pszenica	2 196	1 817	1 909
Żyto i owies	998	666	699
Jęczmień	628	745	1 093
Kukurydza na ziarno	2 185	2 712	3 558
Ziemniaki	1 993	2 364	2 366
Buraki cukrowe	965	2 012	2 679
Lucerna	830	780	909
Koniczyna czerwona	395	567	611
Kukurydza na silos	1 818	1 666	3 411
Zielona papryka	9	49	59
Pomidory	48	193	196

Przeciętne plony podstawowych ziemiopłodów wykazują w latach 1946—1959 tendencję stopniowego wzrostu i obecnie są na ogół wyższe aniżeli przed wojną (tabela 4).

Tabela 4

Przeciętne plony ziemiopłodów w q/ha

Rodzaj ziemiopłodu	1931—1940	1946—1955	1954—1958	1959
Pszenica	13,7	13,2	13,7	17,0
Żyto	11,3	11,5	11,1	12,5
Jęczmień	13,6	14,1	16,5	20,2
Owies	12,4	11,3	13,6	15,1
Kukurydza na ziarno	18,8	17,9	21,6	26,3
Ziemniaki	68,7	68,9	101,0	102,8
Buraki cukrowe	203,8	160,4	191,6	219,8
„ pastewne	222,7	199,4	286,1	274,6
Rzepak	8,4	.	8,2	11,1
Tytoń	13,6	10,3	13,6	14,1
Lucerna	40,5	37,4	36,5	33,4
Koniczyna czerwona	32,5	35,1	37,6	34,4

Istnieje poważne zróżnicowanie wysokości plonów w ramach poszczególnych sektorów gospodarki rolnej. Najwyższe plony zbożowych uzyskują gospodarstwa państwowe.

Wzrost plonów w 1959 r. w stosunku do lat poprzednich jest związany także z poważnym zwiększeniem nawożenia mineralnego i to głównie w sektorze socjalistycznym. Jeśli w całym rolnictwie do roku 1958 zużycie nawozów mineralnych nie przekraczało 14,3 kg (w czystym skład-

niku) na 1 ha gruntów ornych, to w 1959 r. wynosiło ono już 32,0 kg, przy czym w gospodarstwach państwowych — 87,3 kg, w spółdzielniach produkcyjnych — 63,5 kg, a w gospodarstwach indywidualnych tylko

Tabela 5
Przeciętne plony podstawowych ziemiopłodów w 1959 r. według sektorów (w q/ha)

Rodzaj ziemiopłodów	Gospodarstwa państwowe	Spółdzielnie produkcyjne		Gospodarstwa indywidualne
		ogółem	działki przyzagrodowe	
Pszonica	23,5	19,1	14,8	15,0
Zyto	17,6	14,8	12,5	11,7
Jęczmień	26,1	21,2	16,9	18,1
Kukurydza	33,6	27,1	31,1	25,2
Ziemiaki	119,9	100,4	110,8	103,0
Buraki cukrowe	258,9	207,8	252,6	215,8
Rzepak	13,1	9,9	—	9,2
Tytoń	11,3	12,7	—	15,1
Lucerna	29,8	31,3	38,5	37,6
Koniczyna	28,3	31,1	40,0	38,5

7,1 kg. Wzrost nawożenia mineralnego w spółdzielniach produkcyjnych był spowodowany koniecznością zapobieżenia stratom w plonach przy przechodzeniu z drobnych działek chłopskich do większych kompleksów uprawowych.

Pogłowie zwierząt gospodarskich przekracza poziom przedwojenny: szczególnie wzrósł stan trzody chlewnej (o prawie 15%) i owiec (o 64%). W porównaniu z 1935 r. dużo niższe jest pogłowie macior (o 32%), chociaż liczba tuczników wzrosła o 75% (poważny wzrost wielkości miotu odchowanego). Pogłowie bydła nieco wzrosło (o 3%) natomiast — krów utrzymuje się na tym samym poziomie, przy niewielkim spadku w 1960 r.¹ Obsadę inwentarza żywego w przeliczeniu na 100 ha użytków rolnych ilustruje tabela 6.

Tabela 6
Pogłowie inwentarza żywego w przeliczeniu na 100 ha użytków rolnych

Wyszczególnienie	1935	1957	1958	1960
Bydło	25,2	27,5	27,0	27,5
Trzoda chlewna	61,8	69,4	74,3	74,6
Konie	11,7	10,1	10,1	8,7
Owce	19,1	26,1	28,5	33,2

¹ Stosunkowo duży procent chłopów na Węgrzech pracował w gospodarce indywidualnej krowami, które przy przejściu do zespołowej gospodarki musiały być w części wybrakowane.

Aczkolwiek obsada bydła na 100 ha użytków rolnych na Węgrzech jest niższa niż w Polsce, to przeciętna waga krowy na Węgrzech jest o około 40—50% wyższa aniżeli u nas.

Przeciętny roczny udój od krowy wynosił w 1958 r. 2105 litrów (wobec 1424 litrów w 1950 r.), przy czym w gospodarstwach państwowych — 3306 l., w gospodarstwach zespołowych spółdzielni produkcyjnych — 2380, a w gospodarstwach indywidualnych — 1990, natomiast przeciętna roczna produkcja mleka w przeliczeniu na 100 ha użytków rolnych wynosiła 26,3 tys. litrów.

W 1957 zniesiono na Węgrzech system obowiązkowych dostaw wprowadzając jako podstawową formę skupu — kontraktację. W wyniku wprowadzenia większej swobody dla producenta w wyborze kierunków produkcji oraz zagwarantowania korzystnych cen na produkty pochodzenia zwierzęcego, niektóre rośliny przemysłowe i warzywa, w ostatnich trzech latach wzrósł poważnie skup tych produktów, natomiast zmniejszył się skup zbóż pastewnych, kukurydzy i ziemniaków (tabela 7).

Tabela 7

Skup podstawowych produktów rolnych

Wyszczególnienie	Miara	1950—1954	1957	1958	1959
Zboża chlebowe	tys. ton	1 275	1 058	823	990
Zboża pastewne	„ „	226	144	124	158
Kukurydza	„ „	322	171	181	65
Ziemniaki	„ „	322	337	317	278
Buraki cukrowe	„ „	1 811	1 824	1 926	2 629
Pomidory	„ „	22	141	131	166
Zywiec wieprzowy	„ „	145	208	244	257
„ wołowy	„ „	140	197	204	229
„ barani	„ „	2	5	7	8
Drób	„ „	18	19	20	30
Mleko	mln ltr	431	511	674	714
Jaja	mln szt.	340	366	424	474
Wełna	ton	4 001	6 546	7 180	7 804

Podstawowe produkty rolne w ogólnej wartości eksportu w 1958 r. stanowiły ponad 12,5%, przy czym bydło — 2,7%, wino 1,4%, bity drób — 1,3%, tuczniki — 1,1%, masło — 0,8%, pszenica, kukurydza, salami, pierze, olej słonecznikowy po 0,6 lub 0,7%. W porównaniu z 1938 r. w 1958 r. poważnie zmniejszył się eksport pszenicy (a nawet nastąpił import 10,5 tys. ton), kukurydzy, tuczników, drobiu i jaj, wzrósł natomiast wywóz bydła, salami, wina i masła (tabela 8).

Głównymi odbiorcami bydła, drobiu i jaj są NRF, Włochy, Francja i Szwajcaria, a pozostałych produktów — Kraje Demokracji Ludowej. Węgry, poza pszenicą, nie importowały w 1958 r. ani zbóż, ani mięsa, ani tłuszczów.

Zaopatrzenie rolnictwa w traktory i bardziej złożone maszyny rolnicze następuje głównie poprzez ośrodki maszynowe i gospodarstwa państwowe.

W 1959 r. na ogólną ilość 32 111 traktorów 9 588 znajdowało się w gospodarstwach państwowych, 18 914 w ośrodkach maszynowych oraz 1951 w spółdzielniach produkcyjnych. Przeciętnie na 1 traktor w kraju przypada 164 ha gruntów ornych. Do końca 1965 liczba traktorów obsługujących rolnictwo ma wzrosnąć do 62 tys. Należy podkreślić, że spółdzielnie produkcyjne na razie nie otrzymują kredytów na zakup traktorów i mogą je kupować tylko ze środków własnych.

Tabela 8

Eksport podstawowych produktów rolnych

Wyszczególnienie	Miara	1938	1949	1957	1958
Pszenica	tys. ton	436,1	87,6	0,1	57,3
Kukurydza	„ „	110,1	211,6	17,5	42,7
Bydło	„ szt.	54,6	30,9	75,0	91,2
Tuczniaki	„ „	228,6	85,9	98,7	141,0
Salami	ton	523,0	348,0	1 609,0	1 933,0
Bity drób	tys. ton	23,6	5,3	12,2	13,9
Świeże jaja	„ „	12,2	0,7	5,6	8,0
Masło	„ „	3,5	0,9	3,9	7,2
Wino	tys. hl	329,4	20,7	223,5	356,3

Ruch spółdzielczości produkcyjnej na Węgrzech nie rozwijał się równomiernie, ale miał okresy natężenia, spadku i zahamowania. W czerwcu 1953 r. spółdzielnie obejmowały już swoim zasięgiem 26% gruntów ornych w kraju. W następnym okresie rozpoczął się systematyczny spadek tak ilości spółdzielni, jak i zrzeszonych gospodarstw, który doszedł do punktu kulminacyjnego w końcu 1956 r. W roku 1957—1958 wprowadzie część spółdzielni reaktywowała się zrzeszając głównie rodziny bezrolne i chłopów małorolnych, ze względu na możliwość uzyskania gruntów dyspozycyjnych od państwa, ale podstawowa masa chłopów znajdowała się poza spółdzielniami.

W grudniu 1958 r. po dłuższej dyskusji nad tempem i formami przebudowy wsi Węgierska Socjalistyczna Partia Robotnicza przyjęła uchwałę o konieczności wzmożenia pracy nad uspołdzielczeniem gospodarki rolnej. W marcu 1960 r. sektor socjalistyczny obejmował już 74,3% gruntów ornych, a w tym spółdzielnie produkcyjne — 58,1% (tabela 9).

Chociaż przeciętny obszar spółdzielni wynosi około 850 ha, to jednak można spotkać spółdzielnie liczące do 6 tys. ha. W ostatnim okresie występowały tendencje łączenia zespołowych gospodarstw, ale zostały one odgórnie zahamowane. Ze względu na to, że wsie węgierskie są na ogół duże, zdarza się, że w jednej wsi istnieje obok siebie kilka spółdzielni.

Przeważająca większość spółdzielni gospodarowała i gospodaruje obecnie według zasad odpowiadających naszemu statutowi III typu. Istniały wprowadzie spółdzielnie tzw. „niższych” typów pracujące zespołowo jedynie w zakresie produkcji roślinnej i tylko na gruntach ornych, ale stopniowo ich ilość zmniejszała się z 1456 (28% ogólnej liczby spółdzielni) w 1953 r. do 143 (3%) w 1960 r.

Tabela 9

Ogólne dane o rozwoju spółdzielni produkcyjnych

Lata	Liczba spółdzielni produkcyjnych	Liczba zrzeszonych rodzin	Liczba rodzin przypadająca przeciętnie na 1 spółdzielnię	Udział spółdzielni w gruntach ornych w kraju (w %)	Przypada gruntów na spółdzielnię (w ha)
1. XII. 1950	2 185	75 887	35	7,0	
30. VI. 1953	5 224	293 550	56	26,0	357
31. XII. 1956	2 089	97 896	47	9,3	
31. XII. 1957	3 394	132 936	40	12,6	257
31. XII. 1958	3 507	143 229	41	14,6	275
30. VI. 1959	4 511	447 940	116	36,0	555
31. III. 1960	4 426	767 355	178	58,1	834

Poza spółdzielniami produkcyjnymi działają jeszcze na wsi różnego rodzaju zrzeszenia produkcyjne niższego typu, jak np. wspólnej uprawy ryżu, winorośli, wspólnego wykorzystania maszyn, przeprowadzenia nawodnień itp. W zrzeszeniach tych obowiązuje wspólna praca, dokonywanie odpisów na odpowiednie fundusze oraz podział dochodu według włożonej pracy i wniesionych wkładów. Ponadto istnieją zrzeszenia dla wspólnego dokonywania pewnych prac czy określonych poczynań, np. w celu założenia winnic, sadów, ochrony roślin itd. W tej formie nie ma obowiązku zespołowej akumulacji, a wspólnie uzyskany majątek stanowi własność członków, a nie spółdzielni. Takich zrzeszeń jest około 3500 (90 tys. członków).

Istotne znaczenie w rozwoju spółdzielczości produkcyjnej miał fakt, że stworzono warunki materialnego zainteresowania chłopów w przystępowaniu do zespołowej gospodarki.

Wprowadzono obowiązkowe wypłacanie renty gruntowej. Każdy właściciel ziemi, choćby nie mieszkający na wsi, może ją oddać spółdzielni w dzierżawę, bądź stać się honorowym członkiem spółdzielni i pobierać rentę. Wysokość renty dla członków (rzeczywistych i honorowych) jest ustalana na podstawie ilości i jakości ziemi i szacowana w pszenicy; np. w jednej ze zwiedzanych spółdzielni za 1 ha dobrej ziemi wypłaca się około 270 kg pszenicy.

Wprowadzono ubezpieczenia na starość. Prawo do emerytury mają członkowie, którzy osiągnęli wiek starczy (lub trwałą niezdolność do pracy) przepracowując w spółdzielni co najmniej 5 lat. Otrzymują oni miesięczną rentę starczą w wysokości od 315 do 500 forintów. Natomiast ci, którzy weszli do spółdzielni już jako niezdolni do pracy, otrzymują stałą miesięczną zapomogę od państwa w wysokości 260 forintów miesięcznie. Na Fundusz Emerytalny (emerytury i zapomogi) składa się opodatkowanie spółdzielni (w zależności od ilości i jakości ziemi), miesięczne składki członków oraz dotacja państwa (około 50%). Z funduszu tego korzysta 11 tys. rencistów i około 100 tys. osób otrzymujących zapomogi.

Wprowadzono zasadę natychmiastowej (np. w ciągu tygodnia) spłaty członkowskich wkładów bydła i trzody chlewnej i to po cenach rynkowych. Z uzyskanej sumy za inwentarz członek miał obowiązek dać 25% na fundusz niepodzielny. W niektórych rejonach zamieniono formę obowiązkowych wkładów na dobrowolną sprzedaż, przy czym każdy członek musiał wnieść określoną sumę (w zależności od ilości i jakości wniesionej ziemi) pieniędzy na fundusz niepodzielny. Na wykup inwentarza spółdzielnie otrzymały średnioterminowe kredyty od państwa.

Po dokonaniu skupu inwentarza, członkowie otrzymali prawo chowania na działkach dowolnej ilości inwentarza do czasu, kiedy hodowla zespołowa nie wzrośnie do odpowiedniego poziomu.

Wprowadzono w spółdzielniach obowiązek miesięcznego zaliczkowania członków. Zorganizowanie zespołowej hodowli, szeroki rozwój kontraktacji produktów rolnych, wprowadzenie różnego rodzaju ulg czy premii w wypadkach uzyskania wysokiej produkcji towarowej stały się bodźcem do starań o jak największą produkcję na sprzedaż, a tym samym spowodowały realne możliwości stałego miesięcznego zaliczkowania. Fakt ten stał się poważnym elementem przyciągnięcia ludzi do pracy w zespołowym gospodarstwie.

Należy podkreślić, że żadna ze spółdzielni nie otrzymuje kredytów na zaliczkowanie — muszą kontraktować i w ten sposób uzyskują gotówkę na zaliczkowanie.

W umocnieniu nowopowstałych czy rozszerzonych gospodarstw zespołowych szczególnie dużą rolę odegrało skierowanie do nich odpowiednich kadr fachowców. Już w początku 1959 r. oddelegowano na okres 2—3 lat 4726 osób z aparatu partyjnego, administracji, uczelni i instytutów do pracy w spółdzielniach; w tym 60% na agronomów, 24% na księgowych i 16% na przewodniczących. Ponad 60% z oddelegowanych posiadało wyższe wykształcenie, a większość posiadała bądź długoletnią praktykę w prowadzeniu dużego gospodarstwa bądź też staż na kierowniczym stanowisku. Oddelegowani otrzymują od państwa 70—80% poborów uzyskiwanych w poprzednim miejscu pracy oraz wynagrodzenie od spółdzielni w dniówkach obrachunkowych.

W zwiedzanych spółdzielniach agronomowie zarabiali po 4—6 tys. forintów miesięcznie¹.

Wielu starych fachowców rolników będących już na emeryturze lub pracujących w innych zawodach zgłosiło się do pracy w spółdzielni.

W województwie Győr w każdej z 240 istniejących tam spółdzielni jest co najmniej 1 agronom, w tym 60% z wyższym wykształceniem, a 40% ze średnim. Ponadto 30% przewodniczących ma wyższe wykształcenie. Przewodniczący spółdzielni pochodzą z tych samych wsi, w których są obecnie przewodniczącymi.

Stan kadr w spółdzielniach przedstawia tabela 10.

Starzy fachowcy pracujący w spółdzielniach odbywają roczne (głównie zaoczne) doszkalanie na wyższych uczelniach. Dla osób pracujących w specjalnych gałęziach produkcji, jak warzywnictwo, drobiarstwo czy hodowla zarodowa są organizowane kursy w dobrze prowadzonych gospodarstwach państwowych. Traktorzyści przechodzą 4-miesięczne przeszkolenie, większość z nich kończy także kurs jazdy samochodem.

¹ forint = 1,07 zł

Tabela 10

Stan kadr w spółdzielniach produkcyjnych

Stopień wykształcenia fachowego	Przewod- niczący	Agrono- mowie	Bryga- dierzy	Księgowi
Wyższe	436	1527	64	312
Średnie	333	1416	201	2085
Szkoła dla przewodniczących	966			
Roczne kursy	616	764	3091	2586
Bez przygotowania teoretycznego	1931	188	8304	1725

Dla możliwie szybkiego umocnienia spółdzielni produkcyjnych wprowadzono konsekwentną politykę bodźców materialnego zainteresowania w rozwoju produkcji rolnej, w szczególności produkcji towarowej.

Każda spółdzielnia otrzymuje plan produkcji towarowej wyrażony w gotówce. Plan ten oraz konkretne warunki w jakich pracuje spółdzielnia są podstawą do opracowania planu produkcyjnego, który zawiera m. in. umowy kontraktacyjne, podział produktów i dochodów. Jeśli spółdzielnia wykona plan produkcji towarowej uzyskuje umorzenie kredytów w wysokości 12 tys. forintów na każde 100 holdów (57 ha) bądź, jeśli nie posiada zadłużenia — premię w tej samej wysokości.

Wysokość podatku dochodowego w spółdzielni jest uzależniona od dochodu podzielnego spółdzielni, przy czym od wartości jego części naturalnej spółdzielnia płaci 10%, a od pieniężnej tylko 5%. Należy tu dodać, że ponadto spółdzielnia płaci podatek gruntowy w naturze np. (70—80 kg pszenicy od każdego ha średniej gleby).

Dla podniesienia produkcji roślinnej stosuje się dotacje przy melioracji gruntów oraz ulgi w cenach nawozów mineralnych.

Koszty podstawowych melioracji ponosi państwo, pozostałe natomiast ponosi spółdzielnia, uzyskując na ten cel długoterminowe kredyty (25—30 lat). Jeśli w ciągu pierwszych trzech lat zostanie utrzymana odpowiednia konserwacja przeprowadzonych urządzeń oraz uzyskany zaplanowany wzrost produkcji, spółdzielnia otrzymuje umorzenie 50% zaciągniętych na ten cel kredytów.

Na przeciąg dwóch pierwszych lat zespołowego gospodarowania spółdzielnie otrzymują ulgi w cenach nawozów, pod warunkiem, że zostaną zastosowane odpowiednio wysokie dawki. Sprawa ta ma wyjątkowo duże znaczenie przy przejściu od małych pól do dużych kompleksów uprawowych.

Dla spółdzielni posiadających gleby o dużej zawartości soli sodowych (tzw. sołonce) państwo daje bezpłatnie wapno i gips (loco stacja docelowa). Ponadto spółdzielnia otrzymuje długoterminowe kredyty na ich przewóz ze stacji na pola i jeśli spółdzielnia wynawozi te pola obornikiem, to 10% zaciągniętych na przewóz kredytów ulega umorzeniu.

Jednym z trudnych problemów przy masowej kolektywizacji jest sprawa produkcji zwierzęcej. Niedopuszczenie do spadku pogłowia zwierzęcego wymaga racjonalnej polityki państwa oraz jego dużej pomocy finansowej.

Pierwsza sprawa — to konieczność budowania nowych, dużych pomie-

szczeń dla zespołowego inwentarza. Przede wszystkim zalecono spółdzielniom, aby budowały szybko i jak najtaniej — tzn. budynki o lekkiej konstrukcji, przy zastosowaniu najtańszych materiałów oraz przy możliwie największym udziale środków własnych. Należy podkreślić, że budynki wolnowybiegowe, bez stropów i kryte trzcina nie należą do rzadkości. Aby spółdzielnie były zainteresowane w tych zaleceniach zarządzono, że: jeśli spółdzielnia szybko wypełni dany budynek odpowiednią ilością zwierząt, to otrzymuje ona umorzenie 50% kredytu zaciągniętego na budowę. Ponadto spółdzielnie w pierwszych dwu latach zespołowego gospodarowania otrzymują umorzenie kredytów inwestycyjnych w wysokości ponoszonych przez spółdzielnię nakładów na inwestycje ze środków własnych, natomiast w dalszych latach umarza się tylko 50%. Dlatego też szczególnie nowoorganizowane spółdzielnie stosunkowo dużą część dochodu przeznaczają na akumulację. Przeciętnie w kraju w nowych spółdzielniach wydzielono w 1959 r. 39% dochodu ogólnego na fundusz niepodzielny, podczas gdy w starych — tylko 25%.

Spółdzielnie produkcyjne korzystają z państwowych kredytów długoterminowych na korzystnych warunkach: stopa procentowa wynosi 1%.

Druga sprawa — to rozwój zespołowej hodowli. W pierwszym okresie po masowym przejściu chłopów do zespołowej gospodarki zarysował się spadek pogłowia, a głównie krów i macior. Stosunkowo duża ilość chłopów używała w gospodarce indywidualnej krów jako siły pociągowej i wobec tego część z nich, jako mało wydajnych, musiała zostać wybrakowana. Zmniejszyła się także ilość macior, bowiem członkowie przestali chować maciory w gospodarstwach przyzagrodowych nastawiając się tylko na tucz, a spółdzielnie nie miały jeszcze odpowiednich warunków (głównie pomieszczeń) dla uzupełnienia tych braków.

Aby nie dopuścić do trwałego spadku pogłowia zastosowano szereg środków pomocy dla gospodarstw zespołowych i zachęty dla gospodarstw przyzagrodowych. Przede wszystkim w poszczególnych spółdzielniach podjęto uchwały o konieczności hodowli całego przychówka bydła, wprowadzając jednocześnie zakaz uboju cieląt. Ponadto za każdy odstawiony do mleczarni litr mleka spółdzielnia otrzymuje 30 dkg pasz treściwych. Oprócz tego, nowoorganizowane spółdzielnie otrzymały w okresie wiosennym po 2 q pasz treściwych na każdą zespołową maciorę. Aby zainteresować członków w hodowli macior wprowadzono pewien rodzaj wymiany między spółdzielniami a gospodarstwami przyzagrodowymi. Spółdzielnia sprzedaje członkowi maciorę (nota bene po niższej cenie od rynkowej) a w zamian za to członek zobowiązuje się do odsprzedania spółdzielni 4 sztuk prosiąt z każdego miotu.

Zasadniczą jednak sprawą w utrzymaniu i rozwoju stanu hodowli (zdaniem Ministerstwa Rolnictwa w końcu września 1960 r. spadek został zlikwidowany) stało się zabezpieczenie odpowiedniej bazy paszowej. Opracowane plany gospodarcze spółdzielni przewidywały już od początku poważny wzrost uprawy kukurydzy na ziarno, na silos i poplonów na silos oraz wzrost obszaru wysokobiałkowych roślin pastewnych.

W zakończeniu choć jeszcze powiedzieć kilka słów o organizacji i opłacie pracy.

Podstawową jednostką produkcyjną jest brygada. W bardzo dużych spółdzielniach istnieje jeszcze podział na gospodarstwa, w których dopiero

wydziela się brygady. Np. w spółdzielni posiadającej 6 840 ha są trzy gospodarstwa: jedno 4,5 tys. ha, drugie 1 425 ha i trzecie, w którym uprawia się tylko ryż i pszenicę (grunty nawadniane) 915 ha. Kierownikami tych gospodarstw są ludzie z wyższym wykształceniem rolniczym i podlegają starszemu agronomowi spółdzielni.

W zasadzie wydziela się tylko brygady polowe i hodowlane, a do uprawy warzyw wydziela się ogniwa z brygady polowej. Uprawy pracochłonne wymagające ręcznej pielęgnacji i zbioru dzieli się najczęściej pomiędzy poszczególne rodziny. Osoby pracujące koźmi w większości wypadków są łączone w ogniwa (grupy). Brygady hodowlane dzielą się na ogniwa (grupy) obsługujące poszczególne rodzaje zwierząt, ponadto istnieją ogniwa dla przygotowywania pasz.

Podstawową formą opłaty pracy jest dniówka obrachunkowa oparta na normach i zróżnicowanej wycenie pracy. Za uzyskaną produkcję ponadplanową wypłaca się dodatkowo premie.

W pięciu spółdzielniach w kraju stosuje się wyłącznie opłatę pieniężną (co tydzień wypłata), w 150 spółdzielniach wartość dniówki jest gwarantowana, a ponadto poważna większość wypłaca comiesięczne zaliczki w wysokości 50% planowanej wartości dniówki obrachunkowej.